

Z velikim poslušom za ustreznost znanstvenega aparata izrablja Boris Paternu (Prešernova osebnost, 1974) Jakobsonove ugotovitve o razmerju med jezikoslovjem in poetiko. Operativno vrednost potegne iz njegovih razprav *Typological Studies and their contribution to historical comparative linguistics* (1957) in *Linguistik und Poetik* (1960), medtem ko Jakobsonov dvom o možnosti dokončne definicije realizma zadene v Paternujevem pojmovanju reči na afirmativen ugovor (Prelom med romantiko in realizmom v slovenski literaturi 19. stoletja, 1980, op. 2).

Mlajšemu slovenskemu slovstvenemu pisanju v Slavistični reviji ugaja pri Jakobsonu zlasti modelna podoba komunikacijskega akta. Njegovo šestfunkcijsko shemo besednosporazumevalnega dejanja uporabno prenaša v interpretacijo konkretnih literarnih del (Katja Podbevšek, Menjavanje izraznih prvin v sodobni slovenski dramatik, 1981; Miran Hladnik, Shema in značilnosti Vandotove planinske pripovedke, 1980; Miran Hladnik, Pripovedovalec in pripoved, 1980).

Razmerje navedkov Jakobsonovih tez in del na strahh Slavistične revije naj ponazorijo številke:

	jezikoslovje	literarna veda	skupaj
razprava ali članek	5	7	12
ocena ali poročilo	6	4	10
skupaj	11	11	22

Delež Jakobsonove misli v Slavistični reviji je količinsko skromen, vendar pomemben: njegovo izvirno pisanje je posvečeno zgolj zahodnoslovanski zgodovinski verzologiji in poskusom rekonstrukcije starocerkvenoslovskega verza. Kljub časovni zamejenosti sega v generativno poetiko (citat kot vir in del besedila). Ko Jakobson postane tema tuje predstavitve, si ta izbere njegovo bolj poznano in vplivnejše raziskovalno področje: poetiko in estetiko. Kadar pa njegova teza ali ugotovitev postane izhodišče ali argument domačega slavista, se aktualizirajo spet nove Jakobsonove znanstvene dejavnosti: fonologija, morfonologija, komunikacijska teorija, diahrona stilistika in interpretacija besedila ter primerjalna slovanska verzologija.

Tone Pretnar in Miran Hladnik
Filozofska fakulteta v Ljubljani

DRAGOCEN PRISPEVEK K SLOVENSKEMU IMENOSLOVJU

Polni dve leti je v tržaški reviji *Mladika* v nadaljevanjih izhajala Merkujeva abecedno urejena zbirka priimkov z zahodne slovenske meje, zdaj pa jo je knjižna oblika približala širšemu krogu bralcev, in sicer ne le slovenskih in ne le ljubiteljskih.

V knjigi gre za priimke, ki jih je najti v treh pokrajinah Furlanije: v goriški, videmski in pordenonski. Zbirka po piščevih besedah žal ni popolna, saj je nastala le na podlagi telefonskega imenika, vendar pa je dopolnjena s podatki iz nekaterih zgodovinskih virov in z etimološkimi pojasnili. Slednja so redko kdaj nepopolna, npr. pri *Badalič*, *Berne*, *Bordon*, *Zbogar*, očitno pa kažejo piščevo kritično stališče (npr. pri *Ban*, *Bele*, *Tavčar*, *Terčon*, *Trinko* itd.); precej je tudi njegovih lastnih razlag, kar je spričo dokaj obsežnega korpusa razumljivo.

Čeprav je knjiga nastala predvsem kot pomagalo pri sestavljanju oddaj o slovenskih imenih in Furlaniji na tržaškem radiu, pomeni po gradivu dragoceno in po razlagi kakovostno dopolnilo slovenske imenoslovne literature. Za preučevanje slovenskih priimkov smo imeli doslej na razpolago predvsem zbirko sodobnih priimkov z naslovom »Začasni slovar slovenskih priimkov (dalje ZSSP)»; izdala ga je SAZU leta 1974, vendar ta delovni pripomoček zajema samo priimke, izpričane na ozemlju SR Slovenije, ne pa tistih, ki jih nosijo Slovenci zunaj republiških meja. Prav to pomanjkljivost pa za zahodno mejo deloma odpravlja Merkujeva knjiga. V njej najdemo poleg priimkov, znanih še drugod po Slovenskem — nekaterih med njimi predvsem po Goriškem — tudi take, ki jih ZSSP ne izpričuje, npr. *Lupnič*, *Prvonja* (ZSSP ima *Prvanja*, *Prvano*, *Prvno*, *Prvnišek*), *Pinavčič*, *Antonšič*, *Rubič*, *Radica*, *Lorvik* itd.

Na to, ali kak priimek prinaša že ZSSP ali ne, opozarja sam Merku, vendar teh podatkov ne podaja dosledno; manjkajo predvsem tedaj, kadar je priimek znan iz več slovenskih krajev. Ni pa povsem jasno, zakaj včasih locira priimek izrecno na

zahod, čeprav je znan tudi drugod, npr. *Keber*. Prav ugotavljanje pokrajinske omejenosti oziroma neomejenosti priimkov je zelo potrebna zadeva, saj so žarišča priimkov na Slovenskem velikokrat zabrisana.

Na Slovenskem je to prvo delo, ki tako temeljito obravnava priimke razmeroma majhnega območja. Taka zasnova omogoča osvetljevanje njihove zapletene sociolingvistične in kulturnozgodovinske problematike na stičišču treh svetov: romanskega, slovanskega, germanskega. O tem sicer Merkù v uvodu ne razpravlja, toda pri konkretnih razlagah jasno pokaže, da se zavede dobro zaveda. Za podano priimkovno gradivo lahko trdimo, da je slovensko v malem, če pod tem razumemo raznorodnost (pisanost) glede pomenskih tipov podstav in številnosti pripov, s katerimi se tvorijo.

Ti priimki seveda kažejo največ slovenskih/slovanskih jezikovnih lastnosti; precej je tudi nemških, furlanskih, italijanskih/beneških, nekaj celo madžarskih priimkov. Izmed slovanskih so najpogostejši balkanski slovanski (Merkù jih večasih šteje za hrvaške, drugič spet za balkanske). Po pomenskem tipu podstave se delijo na več skupin: najpogostejši so priimki iz osebnih imen in vzdevkov, iz poimenovanj za poklice, iz rastlinskih in živalskih poimenovanj, pomenovanj po kraju itd. Tudi med »neslovanskimi« priimki prevladujejo tvorbe iz tujih (oblik) osebnih imen, npr. *Cenda* (iz nem. hpk. hgn. *Vinzenz/Vincenc*), *Lamprecht/Lampe* (iz nem. os. i. *Lantperahrt*), *Gergolet* (iz furl. hpk. *Gregorèf*), *Lojk* (iz furl. atrpn. *Loi*); sledijo tisti iz poimenovanj za poklice. Posebej je treba omeniti priimke, ki so nastali iz izposojenih, a (v narečju) splošno rabljenih občnih imen, iz nem. npr. *Znidar-ø*, *-čič*, *-ič*, *-šič*, *Sušter-šič*, *Cigl-ič*, *Špeh-ar*, iz furl. *Campa*, *Pelicon*, *Oštir* (priimek pa vendarle ni nastal v Furlaniji); čeprav gre za prevzete podstave, pa ti priimki kot priimki niso prevzeti. Taka podomačitev osnove je tudi okrepila dodajanje slovenskih pripov, gl. zgoraj; mnogo redkejši so primeri, ko naj bi se tuje pripone dodajale slovenski osnovi, npr. *Čern-et*.¹ Tu seveda ne upoštevamo primerov, kjer je tovrstna prepletenost nastala zaradi zavestnega poitaljevanja. Srečujemo se celo s priimki, ki kažejo madžarske glasovne lastnosti, npr. *Ferenčič*, *Kelemina*. Precej močna je plast priimkov, ki so jih v teku stoletij prinašali priseljenci z juga. Merkù nanje večkrat opozarja in dodaja, da se danes čutijo domači, tj. kot nevtralna sestavina zahodnoslovenskega priimkovnega fonda.

Zanimivo je, da Merkù ugotavlja sopomenskost tudi pri priimkih, npr. *Care* — *Bajec*, *Ciglič* — *Forznarič*, *Keber* — *Košon*, (morda tudi) *Lovo* — *Volk* / *Vouk* / *Vuk*. Sopomenskost seveda ni omejena le na zahodnoslovenske priimke.

Pri skrbnem prebiranju knjige sem dobila vtis, da je Merkù dobro opravil svoje delo; popravljati ga ne bo treba kaj dosti, mogoče pa dopolnjevanje, predvsem s splošno-slovenskega in slovanskega stališča; ravno za to dopolnjevanje danes še ni pravih pogojev, saj preslabo poznamo celotno imensko gradivo (predvsem vzdevke in mikrotoponime), ki je bilo pomemben vir za priimke. Kar zadeva »neslovanske« gradivo, bi bilo dopolnjevanja manj. Številu »nemških« priimkov bi lahko dodali še nekaj takih, ki jih avtor zaznamuje kot nejasne ali temne ali pa jih sploh ne pojasnjuje: priimek *Keber* je iz neke starejše stopnje današnjega nemškega *Küfer*, ki je tudi nemški priimek (pri nas ga poznamo kot *Kefer*, *Keferle*, *Kafer*, *Kaferle*, *Käfer*). Tudi priimka *Zomer* verjetno ne smemo povezovati s priimkom *Zamar*, temveč kar z nemškim *Sommer*. Pri priimku *Bajs* — na Dolenjskem (Vavta vas pri Novem mestu) je znan tudi kot hišno ime — je verjetno izhodišče nemški priimek *Weiss*, ne pa občno ime *bajs* »debeluh«, ki se zdi izposojeno iz srvn. *veiz*, *veize*, nem. *feist* »tolst, rejen«. Tej skupini bi lahko pridružili še priimek *Vesnaver*; podstava šicer ni povsem jasna (po krajevnem imenu?), je pa z glasovnimi različicama *Veznaver*/*Vežnaver* precej pogost v JZ delu hrvaške Istre.

Večina slovenskih raziskav, posvečenih osebnim imenom in priimkom, se je usmerjala v etimološko identifikacijo imenskih podstav, manj pozornosti pa posveča besedotvornim vprašanjem,² npr. tvorbi ljubkovalnih, slabšalnih ipd. imen iz starih slovanskih in krščanskih, a to dvojje je bilo zelo pomemben vir za sloveške priimke. Omenjena pomanjkljivost se včasih zrcali tudi pri razlagah v obravnavani knjigi. Vzemimo pripono *-šič*. Prepleta se s pripono *-čič*, in je lahko nastala tudi z nizanjem

¹ J. Toporišič, Prevzete prvine slovenskega knjižnega jezika, SR XX, 1972/3, str. 307, ugotavlja nekaj podobnega za knjižni jezik.

² Izjema je delo F. Jakopina, zlasti še njegov članek *Struktura slovenskih priimkov v statistični osvetlitvi*, SR XXV, 1977 (kongresna).

obrazil -š in -ič; pomena oziroma slogovne vrednosti obrazila ne poznamo dobro, vemo pa, da se je lahko dodajalo tudi skrajšanim osebnim imenom, ki so prešla med priimke. Med osebnimi imeni je moralo biti kar pogostno, tvorno pa še v času sprejemanja krščanskih imen, če sodimo po današnjih priimkih *Janša/Janše, Jakš/Jakša/Jakše, Tomš/Tomše, Perš/Perša/Perše, Pavša* (kot normalnega ga uporablja še Prežihov Vranc, npr. *Lipš Košat* — iz imena Filip —, ni pa povsem jasno, ali je tam treba izhajati iz *Lipuš* ali *Lipš*). Vzporedno s (skrajšanimi) osebnimi imeni na -š nastopajo tista na -c ali -č, ki so tudi prešla med priimke, npr. *Janc/Janč, Perč, Perc, Jalc/Jakec/Jakac, Pavc/Pavec, Tomc/Tomec, Lipec*. Zaradi povedanega ne vidim pravega razloga, zakaj bi morali priimek *Ton-čič* razlagati iz *Anthonius, Ton-šič* pa iz *Thomas*. Zato je mogoče tudi priimek *Paviz* šteti za izpeljanko (s pripono -c) iz imena *Paulus*, in ne nujno iz **(V)ipavec*, zlasti zaradi hrv. priimkov *Pav, -o, -ec*. Seveda pa se je ob teh š-jevskih priponah treba zavedati možnosti, da se v njih skrivajo tudi prilagojeni konci tujih imen, npr. *Janš — Janež* (iz *Johannes*), *Tomš — Tomaž/Tomaš* (iz *Thomas*), šumevec morda prek nemščine.

Pri razlaganju priimkov z ožjega prostora se moramo ves čas zavedati celote jezikovnega ozemlja, saj nam ta lahko (včasih) vso zadevo osvetli drugače. Ko Merku govori o priponi -oh — opirajoč se na Bajčevo Besedotvorje — pravi, da prebrana priimkovna kazuistika ne dopušča njene osvetlitve. Po podatkih M. Lorenci³ ima ta pripona na Koroškem slabšalni pomen; prek občnih imen je prodrla tudi med vzdevke, npr. *Kramoh*.

Za pripono -et je v knjigi rečeno, da je romanska. Vprašanje je, ali mora biti romanska tudi v priimkih *Doberlet, Koret, Kuret, Pernet, Stanet, Župet*, ki ne izvirajo vsi s slovenske zahodne meje. Iz okolice Raven na Koroškem poznamo še hišni imeni *Vohnet (Vohneča domačija)* in *Janet (na Janečem)*. To pripono bi sicer lahko prispevali (ustaljeni) italijanski ali furlanski delavci/rokodelci, mogoče pa jo je razložiti tudi kot na im. ed. posplošeno osnovo stranskih sklonov, tj. *Jane, Janeta* v *Janet, Janeta*. Natančnejša raziskava o tem bi bila vsekakor še potrebna.

Priimka *Paludnjak* (ZSSP ga nima) ne moremo izpeljati iz **polъdnъ*; verjetneje se v njem skriva mikrotoponim iz lat. *palūde*, prim. še *Paludnik* »prebivalec Paludja« v Prežihovi Požganci.

Nekatere temne priimke bi bilo mogoče pojasniti tudi iz okrajšanih slovanskih dvočlenskih ali drugih imen. Priimek *Našič* bi bil lahko iz osebnega imena s svojilnim zaimkom v prvem delu, prim. č. *Našomír/Našimír*, sh. *Našmarič* in alpskoslov. *Našemyslъ* (iz leta 864); podobno bi tudi priimek *Pahor* lahko izpeljali prek okrajšanega *Pahъ* iz dvočlenskega **Pakoslavъ/*Pakomilъ*; v priimku *Panič* je (prek okrajšanega *Pane*) mogoče videti osebno ime *Pantaleone*, pri priimku *Babič* pa že zaradi pogostnosti ni mogoče popolnoma izločiti izpeljave iz skrajšanega *Bab-* k **Babonęzъ*.

Zaradi precejšnje razširjenosti priimkov *Trojan-ø, -ovič* in *Melik-a, -ovič* po Hrvaškem se postavlja vprašanje, ali moramo slovenska priimka *Trojan* in *Melika* res izpeljavati iz ustreznih krajevnih imen; verjetnejše izhodišče se mi zdi kako osebno ime.

Posebno pozornost zaslužijo številni priimki, pogosto osamljeni na slovenskem zahodu, ki jih najdemo še v hrvaški Istri in za zdaj še niso ustrezno osvetljeni niti glede kulturnozgodovinskih niti glede jezikovnih okoliščin. Naj jih omenim nekaj: priimek *Mladenič* ima vzporednico v hrv. *Mladenić* z žariščem v južni Istri in v okolici Reke; priimek *Medveš* (Merku ga z dvomom zaznamuje kot narečnega za *Medved*) najdemo prav v tej obliki tudi na Hrvaškem; priimki s podstavo *Luš-* so zelo pogosti v Istri in Dalmaciji, npr. *Luš-ič, -a, -ica, -etič*, a podstava etimološko ni jasna. Tudi te zveze še čakajo na raziskovalce.

Naj sklenem: zaslužni tržaški slavist in javni delavec Pavle Merku nam je s to knjigo, ki je pravzaprav le nekakšen uvod v sistematično preučevanje slovenskega (srednjeveškega) imenskega gradiva, podaril dragoceno delo, mimo katerega ne bo mogel noben raziskovalec slovenske antroponimije. Nazadnje pa naj opozorim tudi na zgledno opravljeno tiskarsko in korektorsko delo, saj je napak malo; morda še najbolj moti dosledna zaznamba praslovenskega *ъ* s številko »sedem«.

Alenka Šivic-Dular
Filozofska fakulteta
v Ljubljani

³ M. Lorenci, Koroški fužinar 1966/4, str. 30.